

K. NOREL

Lof der haring

De haring ontvangt ook in onzen tijd den lof nog, die haar toekomt. Wanneer, na de opening van het nieuw seizoen, de eerste „Hollandsche nieuwe" te Vlaardingen is aangekomen, rept de gelukkige reeder zich om een tonnetje van dit zeebanket naar Den Haag te brengen. En sinds de oorlog de haringvisscherij heeft lam gelegd en wij derhalve de gezouten haring moeten missen, verlangen wij er meer dan ooit naar. In deze oorlogsdagen stemt ieder in met het oud-Hollandsche spreekwoord:

“Al is de sallem schoon, de haering spant de kroon.”

Maar de oude Hollanders spanden ons de kroon in de lofdichten, die zij op de haring hebben gezongen. In zijn „Tooneel van Holland" noemde Marcus Zuerius Boxhorn de haringvisscherij „den meesten grondt van den Hollandtschen rijkdom". Het is bijna niet om uit te spreken — schreef hij — hoeveel duizenden van menschen hier van leven, en de winst die hierdoor wordt gemaakt. Het getal der bootgezellen, die daartoe gebruikt worden, is bezwaarlijk te noemen. Vele duizenden geneeren zich met het breien der netten, het draaien der touwen, kuipen der tonnen, reeden der schepen en andere toerusting, die daaraan vast zijn.

Niet enkel een dichter zong zoo luid den lof der haring. De Staten van Holland — doorgaans afgemeten en beheerscht in hun uitingen — spraken in plakaten van de haringvisscherij als de hoofdnering, de welvaart en voorname mijn van deze landen: alle neringen, ja de geheele scheepvaart bestaan door haar, en zonder deze zouden ze weinig te beduiden hebben.

Nog luider in zijn lof is Mr. Meynert Semeyns. Bepaalden de Staten zich nog tot Holland, Semeyns verkondigde in zijn „Tractaat der Haringvisscherij", dat de haringvisscherij de hoofdnering der geheele wereld was, en hij grondde deze stoute stelling op de plausibele redeneering, dat des werelds koophandel zonder Holland, en Hollands nering zonder de haring niet veel te achten zij, en dat derhalve de haring Holland en Holland de geheele wereld aan het handelen maakte.

gezwollen woorden van onze vaders uit de zeventiende eeuw, van wie we meenden dat ze toch zulke nuchtere, stoere kerels waren. Nu, Mr. Semeyns is van zekere overdrijving niet vrij te pleiten. Dat de heele wereld destijds op de Hollandsche haring dreef is wat veel gezegd. Maar Semeyns was secretaris van den Grooten Visscherijraad, hij was zeer nauw bij de haringnering betrokken. Het kwam in zijn kraam te pas om de wereld een grooten dunk te geven van de Hollandsche haringvisscherij. Dat de Staten van Holland het groot belang der haringvisscherij van hun land in het licht stelden had echter alle reden.

Als we de ontwikkeling van de Nederlandsche scheepvaart en den Nederlandschen handel nagaan, worden we getroffen door de allerbelangrijkste rol, die de haringvisscherij daarbij heeft gespeeld. En niet alleen in materieel opzicht heeft Nederland veel aan de haringvisscherij te danken gehad. Er bestaat ook een nauw verband tusschen de haringnering en het gunstig verloop van onzen vrijheidsstrijd tegen Spanje!

Vóórdat de haringvisscherij tengevolge van de uitvinding van het haringkaken door Willem Beukelszoon van Biervliet haar groote vlucht kon nemen, was er ook al Nederlandsche scheepvaart. Dordrecht, Wijk bij Duurstede, Stavoren en Kampen zijn havens met zeer oude namen. Maar dit was bijna alles kustvaart. Men voer op de Duitsche Hanzehavens langs de Waddeneilanden. Ook bij de vaart naar de Oostzee bleef men liefst dicht onder de kust. De oversteek naar Engeland was al een heele waag. Op den open Oceaan dorsten de Nederlanders zich in dien tijd niet wagen en konden ze zich ook moeilijk wagen, omdat de navigatie-instrumenten nog zeer gebrekkig waren.

De haringvisscherij, die na de uitvinding van het haringkaken zich hand over hand ontwikkelde, heeft ons volk met de open zee vertrouwd gemaakt. Onze buizen joegen achter de haring tot in de ruwe wateren om Schotland, en om het zout, onmisbaar voor de haringvisscherij, te halen, voeren zij naar Spanje. Zoo vormde de haringvisscherij en de daaruit voortvloeiende zoutvaart dé inleiding

voor de groote vrachtvaart. Economisch profiteerde onze scheepvaart niet minder van de visscherij dan in technisch opzicht. De haring was een voortreffelijk ruilobject. Oostland (zoo werden de landen aan de Oostzee aangeduid) was een belangrijk afzetgebied.

De schepen gingen daar met haring heen, en kwamen vol graan en hout terug. Voor de kooplieden was dat een voordeelige transactie, en voor de reeders sneed het mes ook aan twee kanten; zij hadden vracht voor de uit- en thuisreis.

En van welk belang de haringvisscherij geweest is voor onzen vrijheidsstrijd tegen Spanje, valt in het oog, wanneer wij letten op de Watergeuzen, op den slag op de Zuiderzee in 1573 en op de groote reizen, die de Nederlanders in de negentiger jaren der 16e eeuw hebben gemaakt, waardoor wij economisch van Spanje onafhankelijk zijn geworden en in staat waren den tachtigjarigen oorlog te winnen.

Die Watergeuzen wareri omtrent allen visschers. De vloot, die Bossu beslissend sloeg en daarmee den handel van het Spaansch gebleven Amsterdam verstikte ten gunste van de Watersteden, die voor den Prins gekozen hadden, bestond enkel uit haringschepen. En de zeelui, die in staat waren de groote reizen om de Noord en om de Zuid te maken en die de scheepvaartwegen naar Indië en Amerika vonden, waren op de haringvloot gekweekt.

Het laat zich verstaan, dat andere naties ons niet ongestoord het monopolie van de rijke haringnering lieten houden. Noren en Denen, Duitschers en Engelschen hebben het ons betwist, maar in de zeventiende eeuw bleven die pogingen vergeefs. De eerder genoemde Semeyns schrijft in zijn Tractaat van de Haring-visscherij, dat „Godts goedertiertheit desen seegen aen die van Hollandt soo schijnt ge-eigent te hebben dat andre volkeren dese visscherij nooit hebben ter handt genomen sonder hunne schaede.” Als voorbeeld van een vergeefsche poging tot aantasting van het Hollandsche haringmonopolie voert Semeyns een voorval uit 1637 aan. Toen hadden de Engelschen nevens de Hollanders op dezelfde plaats gevischt en hun vangst naar de Oostzee en Danzig verzonden.

Maar zij moesten ondervinden, dat de Hollandsche haring goed en de hunne tot de laatste ton toe „quaedt wierdt bevonden”. Semeyns laat in het midden of dit lag aan het

kaken, het inleggen of het zouten, dan wel aan andere verborgen oorzaken. Het zal wel aan de behandeling der haring gelegen hebben. De secure en zindelijke Hollanders zullen de visch wel zorgvuldiger geakaat hebben dan hun slordiger buitenlandsche concurrenten, en het is bekend hoe ook aan het inleggen en het zouten groote zorg werd besteed. Het luisterde zelfs heel nauw, wat voor tonnen voor het verpakken van de haring werden gebruikt. Enkele eeuwen lang wisten de Nederlanders het monopolie van de haring op de groote markten te handhaven, en al hebben in later jaren de buitenlandsche visschers van ons de kunst wel afgekeken, nog altijd geldt de Hollandsche haring voor de beste ter wereld.

Wie tegenwoordig over Hollandsche haring spreekt, denkt aanstonds aan Vlaardingen en Scheveningen. Daar hooren de loggers thuis en komt de haring aan den wal. Andere visschershavens tellen voor de haring nauwelijks mee. Vroeger was dit anders. In het Tractaat van Semeyns wordt Vlaardingen niet eens genoemd. Hij spreekt van Delft, Rotterdam en Schiedam, benevens Brielle, als de havens van „de Maese”. Klaarblijkelijk is de visscherij van deze Maashavens allengs samengetrokken op Vlaardingen. Maar grooter dan de haringvloten van de Maassteden was in de zeventiende eeuw die van Enkhuizen. „Die van Enkhuizen — aldus Semeyns — reden bijna de helft meer buyssen uit als d'andere steden van de Groote Visscherij, ofte Haringvangst, met malkander.”

Hij stelt het aantal buizen van de Maas op tusschen de twee- en driehonderd en die van Enkhuizen op vier- a vijfhonderd. Dit waren dan de groote, zeegaande schepen, die vischten op de manier als nu de loggers doen. Daarnevens had Enkhuizen nog omtrent honderdzeventig staalevers, die in het vroege voorjaar in de Zuiderzee op haring vischten. Semeyns schreef zijn Tractaat in het midden van de zeventiende eeuw, toen Enkhuizen zijn grootsten bloei beleefde. De Engelsche oorlogen hebben harde klappen aan de Enkhuizer visschersvloten toegebracht. In eiken oorlog werden vele tientallen buizen geakaat. Toch bleef Enkhuizen in de achttiende eeuw nog een belangrijke haven voor de haringvisscherij en de Enkhuizer reeders hebben den strijd tegen opkomende mededingers heel lang koppig vol gehouden.

Tenslotte schijnt een zeker conservatisme hun parten te hebben gespeeld. Zij hielden vast aan de methoden van pakken en zouten, die hun eens roem hadden bezorgd, ook toen er

elders nieuwe methoden werden toegepast, welke de hunne overtroffen. Daardoor kwam Enkhuizen meer in verval. Na den Franschen tijd was het bedrijf te zeer verzwakt om er weer boven op te kunnen komen. Enkele reederijen, die ieder een paar buizen in zee hadden, hebben hun bestaan gerekt tot omstreeks 1870.

Doch toen de Scheveningers en Vlaardingers de buizen afschaften en daarvoor loggers in zee brachten, was Enkhuizen uitgeput. Men kon daar het bedrijf niet aan den tijd aanpassen. Enkhuizen had voor de Groote Visscherij afgedaan en heeft zich na dien tijd bepaald tot de kustvisscherij en de visscherij op de Zuiderzee, thans visschen de Enkhuizers nog uitsluitend op het IJselmeer, en daar wordt uiteraard geen harinkje gevangen. De stad heeft haar gezicht naar het land gewend. Tuinderij en bollenteelt vormen een bescheiden equivalent voor hetgeen aan visscherij en zeevaart werd verloren.

Maar nog heet Enkhuizen de haringstad, en in zijn stadswapen voert het de herinnering aan den roem en welvaart, die eens de haring haar geschonken heeft. Op een azuren veld vertoont dat wapen drie gekroonde zilveren haringen!

Dr. Vellus heeft den lof van Enkhuizen en dien der haring gezongen, toen hij dichtte:
Wat wil ik in mijn Dicht van al de kielen spreken,
Die als de zon den Kreeft genaakt, van strand afsteken,
Uit lust der haringvangst, en varen diep in zee?
Wanneer men 't garen werpt en vischt van stee tot stee,
Als 't net den gansenen grond der zee kan overtasten.
Wanneer Enkhuizen, zoo grootmachtig door haar masten,
Haar buizen, die ze tot de haring uit liet reën,
(Want deze zorg betreft haar boven d'andre steen)
Eerst in dat groote net heeft ledig uitgelaten,
Dan krijgt ze die weer thuis met menigte van vaten
Vol visch in 't zout gepakt, en zendt z'in 't endt weer voort.
Op hoop van winst, naar Oost, naar West, naar Zuid en Noord.